

te i sine noter; disse er herved gode henvisninger, for dem, der vil arbejde videre med specielle emner. Men det er også noterne, læseren må ty til for at forstå flere af forfatterens meningsytringer, for begrundelserne ligger ofte kun i noterne.

Det kan sluttelig nævnes, at forfatteren har haft adgang til de manuskripter, som prins Hans af Glückborg igennem 30 år havde udarbejdet om sin ældre navnebroders historie. Steen Jensens dom over Hans den Yngre er knap så streng som den prins Hans fældede over ham, idet Steen Jensen betragter ham ud fra hans samtid og siger, at han udnyttede dennes og situationens muligheder til det yderste og primært var jorddrot, sekundært landsherre.

Fritze Lindahl

Spionage

SVENSK AGENT VED SUNDET. *Toldkommissær og agent i Helsingør Anders Svenssons depecher til Gustav II Adolf og Axel Oxenstierna 1621–1626. Udgivet med indledning og kommentarer ved Leo Tandrup. (Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie: nr. 26). Aarhus 1971. 694 s. 85,50 kr.*

Som det første tilløb til en fast diplomatisk repræsentation i Danmark oprettede den svenske regering i 1621 under indtryk af Sveriges voksende udenrigspolitiske engagement en stilling som toldkommissær og agent i Helsingør. Posten besattes med den borgerlige Anders Svensson til Isberga, der fik til opgave ikke blot at varetage svenske interesser ved toldvisitationen i Sundet, men tillige at indsamle informationer om danske politiske og militære aktiviteter og desuden bearbejde og videregive den løbende strøm af efterretninger om begivenhederne i Europa, som kunne erfares på toldboden i Helsingør. Under hele hans tid i Helsingør fra 1621 til 1626 sendte Svensson regelmæssigt med ca. 2 ugers interval indberetninger til såvel Gustav Adolf som Axel Oxenstierna. Disse ialt ca. 150 indberetninger har Leo Tandrup udgivet efter originalerne i henholdsvis Oxenstierna og Danica-samlingen i Riksarkivet i Stockholm som et led i arbejdet på en afhandling om den danske politik over for Sverige 1613–25.

Udgiveren har skrevet en fyldig indledning til bogen med en gennemgang af den politiske baggrund for Anders Svenssons virke samt en vurdering af hans arbejdsmåde og af depechernes kildeværdi. Tandrup har endvidere valgt at forsyne udgaven ikke blot med grundige tekstkritiske anmærkninger, men også med for en sådan udgave usædvanlig omfattende realkommentarer. Netop i det sidste forhold ligger nok i virkeligheden udgavens største værdi. For i almindelighed rummer depecherne kun relativt få oplysninger, der kan karakteriseres som primære, i den forstand at de i betragtning af tilblivelsessituationen (rygter, meddelelser fra 2. eller 3. hånds vidner) kun kan tillægges synderlig kildeværdi,

såfremt de kan verificeres med andet og mere sikkert materiale. Heldigvis er Leo Tandrup ikke veget tilbage for denne meget arbejdskrævende opgave. Han har minutiøst søgt at kontrollere samtlige væsentlige udsagn i depecherne, i hvert fald (men ikke udelukkende) for så vidt de angår danske forhold, ved at gennemgå de bevarede breve og aktstykker i både danske og svenske arkiver samt i mindre omfang tillige i London og Haag. Og han har ikke indskrænket sig til de politiske akter, men har ydermere gennemarbejdet Sundtold-, rentemester-, klædekammer – og vinkælderregnskaberne i Rigsarkivet.

Dette noteapparat betyder, at læseren er i stand til at følge de enkelte sager og begivenheder fra indberetning til indberetning og samtidig få henvisning til, hvor primært materiale om samme sag findes, samt i hvilket omfang oplysningerne stemmer overens med dette materiale. Undersøgelserne viser, at Svensson var godt underrettet om danske forhold, til trods for at det ikke lykkedes ham at skaffe sig meddelere indenfor rigsrådet eller kancelliet udover de mere officielle samtaler med kongen og kansler Christen Friis til Kragerup. Hans vigtigste informationskilder synes at have været de to hollandske agenter Emanuel Agena og Peter Isacsz, hvoraf især den sidste i sin egenskab af kongelig portrætma-ler kunne give værdifulde informationer fra hoffet. Det fremgår endvidere, at Svensson videregav sin viden på en gennemgående sober måde, der bl. a. viser hans sikre dømmekraft med hensyn til værdien af de informationer, han kom i besiddelse af.

Det kan umiddelbart synes noget paradoksalt, at der ofres så meget på at udgive en sådan type kilder, medens de mere primære kilder (som f. eks. brevvekslingen mellem de to konger og rigsråd) stort set er utrykt. Men årsagen er formentlig, at medens man i Anders Svenssons depecher har en velafgrænset kildegruppe, som udgiveren har valgt at lade trykke in extenso, ville man i det andet tilfælde komme ud for næsten uoverstigelige selektionsproblemer alene på grund af materialets omfang, så den foreliggende form kan betragtes som et acceptabelt kompromis.

Indberetningerne i sig selv har dog betydelig værdi ud fra et andet synspunkt. Tilsyneladende udgjorde depecherne fra Anders Svensson en meget væsentlig del af den svenske regerings informationsgrundlag vedrørende Danmarks udenrigspolitik, og man kan derfor på en sikrere måde end tidligere vurdere den svenske regerings beslutninger i relation til de informationer, den besad på et bestemt tidspunkt.

Tandrup går dog nok for vidt, når han i indledningen (s. 70) hævder, at Anders Svenssons vurdering af den danske politik i foråret 1624 var udslag-givende for bevarelsen af freden i Norden. Det må dog antages, at den svenske regering traf sine beslutninger efter vurdering af mange andre forhold af såvel indenrigspolitisk som udenrigspolitisk karakter, og blandt de sidste spillede forholdet til Polen og Tyskland en betydelig rolle.

Det skal tilføjes, at der spredt i indberetningerne er skjult et stort kulturhi-storisk materiale, der bl. a. giver et levende billede af det pulserende liv i Hel-

singør, ligesom man får indtrykket af, med hvilken overraskende hastighed nyheder om europæiske begivenheder nåede byen.

Med det foreliggende værk er frembragt et meget nyttigt hjælpemiddel til studiet af Nordens historie i de kritiske år i 1620-erne. Men samtidig gør det unægtelig læseren spændt på at se den bebudede afhandling, eftersom perioden 1613-29 er sørgelig forsømt hvad angår Danmarks udenrigspolitik.

Karl-Erik Frandsen

Rasmus Thestrup den ærlig Mand Med Kon' oc Bøen her huiler hand

RASMUS PEDERSEN THESTRUPS STAMBOG. *Udgivet ved Helge Søgaard af Århus Byhistoriske Udvalg, Universitetsforlaget i Aarhus 1972, 100 s. Ill. 34,50 kr.*

Overskriften stammer fra det »rædsomt skjøne« epitafium, der blandt godtfolk i Aarhus skulle bevare mindet om købmand Rasmus Thestrup. Selv om epitafiet ikke længere eksisterer i sin helhed, kan man dog stadig i byens domkirke se billedet af den gæve borgermand fra Christian IV's tid. Allermest nærværende føles Rasmus Thestrup dog i den »stambog« han skrev i 1650-erne, formentlig baseret på ældre notater. Her opregner han sine forfædre og slægtninge og noterer vigtige begivenheder i sit eget og sine børns liv, at de kan »vide hvorfra og af hvad slægt de er kommet«.

Rasmus Pedersen blev født 1588 i Thestrup i Ning herred, og hans forfædre »alle Gud ske lov ærlige og ægte forældre« hørte til storbondeslægter fra egnen syd og vest for Aarhus. Han opregner en halv snes forfædre, et dusin tanter og onkler og nævner summarisk hen ved 40 fætre og kusiner. Den fædrene slægt var udelukkende bønder, men på den mødrene side var et par onkler og fætre holdt til bogen og blev præster. Også Rasmus Thestrup brød op fra sit miljø. Han kom først i skole i Aarhus, siden som 14-årig til Lübeck, og mens han var der, døde hans forældre og hans 5 søskende af pest. Et par år senere aflagde han så – 17 år gammel – ed som borger i Aarhus.

Gennem stambogens notater kan man derpå følge de store og små begivenheder i hans tilværelse. En væsentlig del af optegnelserne angår hans 11 børn. Man får både fødselsdag og -time, solens og månens stilling i stjernetegnene, listen over fadderne, samt oplysning om hvem i slægten de enkelte børn er opkaldt efter. Der gøres omhyggeligt rede for børnenes skolegang og studeringer – fire af sønnerne blev teologer. Også pigerne skulle lære noget, det hedder om Ingeborg, at hun kom »i skole da hun var 5 år og 7 uger gammel og lærte så at læse, skrive og regne på 6 års tid« derpå »kom hun til sømmekvinde, hvor hun lærte at sy og kniple på 2 års tid«. Det gik dog ikke altid efter faderens ønske.